

ВАСИЛЬ ЮХИМОВИЧ ТА ЙОГО «ЯТРАНСЬКІ ІГРИ» До дев'яносторіччя поета

Відомий український поет Василь Юхимович, безперечно, є одним із авторитетних особистостей в українській літературі другої половини ХХ століття.

Його творчість завжди вирізнялася різноманітною актуальною тематикою, а ретельне вивчення і вміле застосування фольклору в ліричних та гумористичних творах характеризують його як зрілого майстра.

У широкому колі моїх друзів і знайомих Василь Лукич посідав важливе місце. Ми з ним не так часто зустрічались, але кожна така зустріч була наповнена глибоким змістом щодо творчих принципів цієї цілеспрямованої людини, від яких він, незважаючи на всякі зміни-переміни в суспільстві, ніколи не відступав. Його *credo* полягало в самовідданому служінні національно-патріотичній поезії. Юхимович завжди був глибоко переконаний, що високохудожня поезія має стати могутнім засобом громадянського та естетичного виховання людини, її духовності і шляхетності.

Спілкування з Василем Лукичем завжди було цікавим і приємним. Це був дуже працьовитий і багатогранний чоловік: і поет, і публіцист, і сценарист, і перекладач, і критик, і збирач народної творчості. Однак все це ніколи не заважало йому завжди бути веселою, життєрадісною, дотепною людиною. Але нетерпимо, нещадно ставився поет до так званих графоманів, не прощав, як він сам висловлювався, поетам-віршомазам, що «майстрували» віршовані рядки. Пам'ятаю, як під час виступу з цього приводу на різних зборах та диспутах, коли В. Юхимович хотів вразити когось своєю «критичною стрілою», він довго кружляв навколо якоїсь таємної думки, потім заплющував ліве око, схиляв голову на лівий бік, високо підносив свій погляд кудись у невизначений простір і раптом лише йому властивою імпульсивною скоромовкою дошкульно влучав у ціль. І все це відбувалося наскільки несподівано, дотепно і з в'їдливим гумором, що завжди викликало загальне пожвавлення і сміх в аудиторії, а «постраждалих» не так швидко приходив до тями.

Якось я запитав Василя: «Як буде правильно: Василь Лукич чи Лукович?» — бо Лукич, мовляв, калька з російської. Юхимович зміряв мене лукавим пронизливим поглядом, хитро посміхнувся і каже: «Михайле Петровичу! Найдостовірніше буде знаєте як? Василь Цибульович!» Тут я щиро зареготав: це вже без ніякої кальки, а по нашому, по-українському. Звичайно, що Василь Лукич!

Тонка, світла і прониклива лірика цього відомого поета привертала увагу багатьох композиторів, які створили чимало цікавих пісень на його вірші. Серед них Платон Майборода («Запорізька дівоча»), Олександр Білаш («Журавка», «Полтавська полька», «Іхав я по гравію»), Яків Цегляр («Іскрина»), Володимир Тилик («Краков'як на Україні»). Але, здається, найбільш припала до душі слухачам широковідомо пісня «А льон цвіте», яку написав художній керівник Поліського ансамблю пісні і танцю «Льонок» Іван Сльота. Це справжня творча знахідка її авторів. Вона стала відомою не лише в Україні, але й далеко за океаном.

Десь приблизно наприкінці 1970-х минулого століття телефонує мені мій кращий друг, вже тоді популярний композитор Ігор Шамо, і схвильовано каже: «Михайле, як хочу зайти до тебе в дуже важливі справі». — «Що трапилось, Ігоре?» — «По телефону не буду говорити, але справа дуже серйозна». — «Добре, раз справа така серйозна — приходь на кафедру уже зараз». А самого свердлить думка: що ж це може бути? Думаю, мабуть щось пов'язане із сином І. Шамо Юрою, який також працював тоді у Київському інституті культури. Нарешті, на своїй двадцять першій «Волзі» заклопотаний, схвильований прибуває Шамо. Кладе переді мною якусь папку і каже: «Оце весь обвинувальний акт. Прийдеться відповідати». А сам з незрозумілою хитринкою посміхається. Треба сказати, що Ігор дуже любив жарту, а особливо анекдоти. Відкриваю папку і читаю: «І. Шамо. "Ятранські ігри" (фольк-опера). Текст В. Юхимовича». То ось воно що! «Так в чому ж моя провина? Ну, ти мене розіграв...» Раптом Ігор стає серйозним і каже: «Михайле, жарт жартом, але я тільки-но завершив роботу над цим твором, про який я тобі не раз говорив, і хочу, щоб хор твоєї кафедри був першим її виконавцем». — «Ну, Ігоре, для нас це неабияка честь. Згода! Сідаймо за інструмент. Я хочу послухати усю музику».

Прослухали. Музика полонила мене своєю свіжістю, легкістю і мелодійністю, а, головне, зрілістю композиторської майстерності. Твір наскрізь пронизаний милозвучним народним мелосом. І композитор, і поет засо-

бами музики і художнього слова в аспекті стилізації зуміли створити багаті фантазією і уявою хвилюючі театралізовані дійства, що відображають живі народні картини, наповнені традиційними купальськими обрядами, веселими іграми, танцями, хороводами, магичними заклинаннями сил природи, від яких іноді віє ще язичницькою стариною. Тут і ніжна лірика, і щоденні турботи, і забави. Недаремно автори назвали цей твір «народною оперою». Хоч така назва, можливо, і порушує споконвічно усталені традиції в аспекті оперного жанру, але, зважаючи на розгорнуті вокальні і хореографічні дійства, тим більше, що композитор дав цьому твору ще й інше визначення — «хорові сцени з народного життя», то назва «народна опера» цілком прийнятна.

Студентський хор кафедри хорового диригування Київського інституту культури (нині — Київського національного університету культури і мистецтв) під орудою А. Мархлевського у минулому зажив широкої слави. Завдяки високому професіоналізму він був відомий на всю Україну. Це мало неабиякий вплив на формування перспективних молодих фахівців нового типу, фахівців, які стояли вже на порозі третього тисячоліття.

Тому не дивно, що вже на той час добре знаний композитор Ігор Шамо довірив нашому студентському хору свій улюблений твір «Ятранські ігри». На жаль, у нас не було можливості вивчити усю оперу, але над найбільш цікавими її номерами хор працював з великим захопленням.

«Ятранські ігри» діляться на два акти, які налічують тридцять номерів. Всі номери розумно скомпоновані за циклічно-тематичною ознакою. Їхні назви говорять самі за себе: «Маринонька», «Русальна», «Топтання ряту», «Біля Ятрані-ріки», «Купальська», «Обжинкова», «Калина», «Дівич-вечір», «Троїсті музики», «Весільна».

Засобами музичної та поетичної мов і Шамо, і Юхимович переконливо розкривають нам цікаві за характером і змістом дії кожного номера. Всі ж номери утворюють між собою зв'язок, який об'єднує авторський задум в єдину художню цілісність. Опера «Ятранські ігри» — це вельми самотутня і, як сказав, новаторська сторінка в розвитку хорового виконавства. Оскільки вона виконується *a cappella*, то все музично-ілюстративне навантаження лягає саме на хор. А обійтися в такому жанрі, як опера, без інструментального супроводу — завдання дуже непросте. Але І. Шамо, завдяки своїй композиторській майстерності, показав себе тут з якнайкращого боку. Хор цілком справляється і зі своєю функцією, і з функцією оркестру. Вся музична тканина вирізняється стилістичними особливостями. Хорова фактура насичена надто складними, але разом з тим цікавими гармонічно-поліфонічними прийомами. Ладотональна структура, гострі гармонічні сполучення, часті перемінні розміри, різні види незвичних ритмічних малюнків, емоційні вигуки і т. ін. збагачують твір розмаїттям інтонацій і відображають певні періоди календарно-обрядових звичаїв. Така сміливість художньо-виразальних рішень зацікавила не лише виконавців, але і музикознавців та фольклористів. А причина в цьому одна: саме високохудожній текст поета В. Юхимовича зробив надзвичайно сильне емоційне враження і надихнув композитора на створення цього захопливого видовища. Адже і музика, і текст на диво тут органічно злилися.

З «Ятранських ігор» наш хор виконував чотири номери: «Земле, співай і радій», «Тирлич, тирлич», «Скажись, чайки білокрилі» і «Заклучна». Пам'ятаю, з якою радістю і вдячністю навіть без театральних атрибутів і дійств, а просто в концертному вигляді слухачі сприйняли наше перше виконання цих окремих фрагментів опери в Колонному залі ім. М. Лисенка Київської філармонії, де були присутні навіть тодішні вищі партійні чини, легендарний міністр культури Р. Бабійчук, представники преси і радіо.

Шкода, що такий яскраво романтичний твір, який віддзеркалює цілу панораму численних народних звичаїв, обрядів, ритуалів, пройшов поза увагою наших митців, як і, до речі, багато інших подібних сучасних творів, що вирізняються високим художнім рівнем, а головне — національним духом.

Шкода... А могла б бути цікава мистецька подія. Зрештою, ще й зараз не пізно...

Михайло Гринишин
академік НАМ України, народний артист України, професор